

8. Неклюдов Н. А. Взятничество и лихоимство / Н. А. Неклюдов // Юридическая летопись. – 1890. – Июнь. – С. 491-532.
9. Рабинович Н. О наказуемости взяточничества и лихоимательства / Н. О. Рабинович // Право. – 1916. – № 11. – С. 640-691.
10. Северский Я. Г. Особенная часть русского уголовного права: Краткий обзор начал от Уложения царя Алексея Михайловича до Уложения о наказаниях 1885 г. включительно / Я. Г. Северский. – Книжный магазин А. Ф. Цинзерлинг, 1892. – 164 с.
11. Ширяев В. Н. Взятничество и лихоимательство в связи с общим учением о должностных преступлениях / В. Н. Ширяев. – Ярославль : Тип. Губ. правл., 1916. – 570 с.
12. Уголовное уложение 22 марта 1903 г. – СПб. : Издание Н. С. Таганцева, 1904. – 1126 с.
13. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1866 года / сост. Н. С. Таганцев. – СПб. : Издание Н. С. Таганцева, 1880. – 742 с.
14. Эстрин А. Я. Взятничество в доктрине и законодательстве / А. Я. Эстрин // Труды кружка уголовного права при С.-Петербургском университете / под ред. М. Исаева. – СПб., 1913. – С. 80-121.

Ярошенко М. О. Юридична відповідальність за хабарництво в законодавстві Російської імперії другої половині XIX – початку XX століття.

Рассмотрено особенности противодействия взяточничеству в законодательстве Российской империи второй половины XIX – начала XX века. Отображено юридическую практику противодействия коррупции и взгляды юристов прошлого на представленную проблему.

Ключевые слова: коррупция, взяточничество, лихоимство, ответственность.

Yaroshenko M. The legal responsibility for the corruption in the Russian Empire's law of the 2nd part of 19th – at the beginning of 20th century.

The main features of counteraction of corruption in Russian Empire's law in the 2nd part of 19th – at the beginning of 20th century has been examined. The legal practice of the resistance of corruption has been shown; the points of view of the most prominent lawyers has been analyzed.

Keywords: corruption, bribery, extortion, liability.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 061:172

**Бшарат Муаз, Івченко А. В.
Інститут права імені князя Володимира Великого МАУП**

ПОНЯТТЯ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Запропоновано уніфікувати законодавство про громадські організації та обґрунтовано доцільність і можливість поширення на них господарського законодавства про некомерційну господарську діяльність. Сформульоване поняття громадських організацій, запропоновано прийняти Закон про ГО з певною структурою додатків.

Ключові слова: недержавні неполітичні некомерційні громадські організації, громадянське суспільство, поняття ГО, закон про ГО.

Існує думка про те, що ні державний сектор, ні бізнес, окремо чи разом узяті, не здатні сповна забезпечити життєво необхідні колективні інтереси або громадянські права, або соціальний захист, або збереження культурної та релігійної ідентичності,

або проблеми довкілля. В той же час ця функція може бути успішно виконана шляхом створення і забезпечення функціонування громадських організацій (ГО).

Громадські організації є базою громадянського суспільства. Саме через них суспільство впливає на державну політику. Можна довести, що суспільство, яке суттєво впливає на формування і здійснення державної політики, є громадянським, а таким воно стає при достатній (критично достатній) кількості не формально діючих ГО.

Громадянське суспільство, як зазначає О. А. Вітенко – це не будь-яке суспільство, а сукупний індивід, який виступає через систему різних асоціацій, об'єднань своєрідним регулятором свободи людини. Інакше кажучи, громадянське суспільство - це сфера соціальної взаємодії, що складається зі сфери особистого, різноманітних об'єднань, суспільних рухів і публічної комунікації. Його часто розуміють як місце соціальної дії відносно автономної від держави [1].

У літературі доведено, що активна участь громадян у суспільному житті, прийнятті та реалізації рішень, сприяння розвитку громадянської ініціативи – є передумовою та показником розвиненості демократії, сталого розвитку суспільства [1, 2, 3]. При цьому сьогодні громадські організації - це не лише показники вираження та урахування думки громадськості, фактори громадської активності, а і посередники у співробітництві між органами державної влади та громадськістю [3], суспільством.

Зазначимо, що одним з перших, хто визначив важливість громадських організацій в контексті дослідження громадянського суспільства та обґрунтував його значення для демократії й забезпечення економічного добробуту держави був французький соціолог Алексіс де Токвіль. Він вказав на роль неприбуткових організацій в інституціалізації й артикуляції соціальних інтересів та пріоритетів суспільного розвитку, а також актуалізації нагальних його проблем – таких, зокрема, як узурпація влади, корупція, надмірне регулювання бізнесу, невідповідність державної політики та системи освіти національним інтересам або глобальним викликам, забруднення навколишнього середовища тощо [4].

Щодо вітчизняної наукової літератури, то в ній також до цього часу ще не сформовано єдиного усталеного терміна для означення добровільного та неприбуткового об'єднання громадян. До внормованих понять відносяться визначення лише окремих видів ГО. Зокрема, у Законі України від 22 березня 2012 року № 4572-VI “Про громадські об'єднання”, у ст. 1. “Поняття громадського об'єднання” міститься нормативне визначення об'єднань громадян, що повністю узгоджується з положеннями Конституції України. Зазначено, що громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів.

В той же час дія цього Закону, як сказано у ст. 2 “Сфера дії Закону”, не поширюється на суспільні відносини у сфері утворення, реєстрації, діяльності та припинення: 1) політичних партій; 2) релігійних організацій; 3) непідприємницьких товариств, що утворюються актами органів державної влади, інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування; 4) асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань; 5) саморегульованих організацій, організацій, які здійснюють професійне самоврядування; 6) непідприємницьких товариств (які не є громадськими

об'єднаннями), утворених на підставі інших законів. Тобто, зазначені утворення: політичні партії, релігійні організації, непідприємницькі товариства, що утворюються актами державних органів та органів місцевого самоврядування, їх асоціації, саморегулювні організації, які здійснюють професійне самоврядування; непідприємницькі товариства, утворені на підставі інших законів - не є громадськими об'єднаннями.

Як відомо, в Україні діяльність недержавних організацій, крім вищезазначеного нормативного акту “Про громадські об'єднання”, регулюють закони “Про політичні партії в Україні”, “Про благодійництво та благодійні організації” “Про професійних творчих працівників та творчі спілки”, “Про свободу совісті та релігійні організації”, “Про молодіжні та дитячі громадські організації”, “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” та ін.

В той же час якщо, наприклад, цілі, задачі, функції та діяльність політичних партій або релігійних організацій відрізняється від задач з надання послуг “вартісного характеру, що мають цінову визначеність”, про які йдеться у ст. 3 “Господарська діяльність та господарські відносини” (а отже і прийняття спеціальних законів є, в певній мірі, виправданим), то задачі та функції інших адресатів індивідуального врегулювання навряд чи мають достатню специфіку. Тому їх індивідуальне врегулювання не є виправданим. Маються на увазі благодійні організації, творчі, професійні спілки, молодіжні, дитячі громадські організації тощо.

Виходячи з того, що зазначені організації, за своєю природою є громадськими та фактично – об'єднаннями – можна зробити висновок, про те, що в Україні відсутні єдине узагальнююче поняття недержавної громадської організації єдиний нормативний акт про ГО. Між тим, інституціоналізація процесів створення та функціонування громадських організацій та їх об'єднань у різних сферах суспільно-політичного і соціально-економічного життя країни передбачає створення єдиної правової основи здійснення зазначених процесів. Саме наявність такої основи сприяла б вдосконаленню відповідних організаційно-правових правил діяльності цих інститутів громадянського суспільства, чіткому визначенню правового та організаційного їх статусу, формулюванню цілей та функцій, впорядкуванню внутрішньої організаційної структури зазначених інститутів.

Є підстави вважати, що основні причини, які знижують ефективність процесу інституціоналізації взаємодії органів державної влади з громадськими організаціями, також полягають, в значній мірі, у відсутності необхідної нормативно-правової бази, яка регламентувала б діяльність громадських організацій, як посередника в вирішенні конфліктних ситуацій між державою та громадянським суспільством.

Відсутність єдиного узагальнюючого поняття ГО та базового закону про них негативно впливає і на якість правового регулювання суспільних відносин у сфері утворення, реєстрації, діяльності та припинення громадських об'єднань в Україні. Як результат, з однієї сторони, звужуються можливості реалізації громадянами свого конституційного права на об'єднання, а з іншої – може посилюватися загроза національній безпеці та громадському порядку або захисту прав і свобод інших людей. Крім того, в країні утворюється багато громадських об'єднань, які лише за формою (назвою) є громадянськими, такими, що нібито не є прибутковими. Це, наприклад, Київський міський фонд підтримки підприємництва, Асоціація зовнішньоекономічного співробітництва “Інтеріствест”, Одеський штаб студентських

отрядів, Олександрійська районна організація кролівників та звіроводів-любителів, тощо [5]. Але, насправді ж вони не є неприбутковими. Більшість з них за своїми функціями є комерційними. І, нарешті, відсутність єдиного Закону про ГО спричиняє певні незручності і тим, що засновники того чи іншого об'єднання мають користуватися, при його створенні, численними законодавчими та відомчими актами, що регламентують відповідні відносини у сфері утворення, реєстрації, діяльності та припинення громадських об'єднань в Україні.

На користь того, що у питаннях створення та функціонування різноманітних ГО є багато спільного – свідчать результати низки досліджень у цій сфері. Так, наприклад, Є. О. Пожидаєв сформулював принципи стабільної взаємодії виконавчої влади та структур громадянського суспільства в Україні, які мають бути притаманними практично усім ГО. До таких принципів він, зокрема, відносить: відкритий та збалансований механізм прийняття рішень, прозорість прийняття рішень; забезпечення вільного доступу громадян і громадських організацій до інформації про діяльність та рішення органів державної влади; громадський контроль за органами виконавчої влади та їхня підзвітність суспільству; участь громадських організацій на всіх етапах підготовки, ухвалення та впровадження рішень органів виконавчої влади; субсидіарність як основний принцип організації влади та розподілу між її структурними складовими та рівнями [6].

Л. М. Усаченко, характеризує механізм взаємодії ГО з органами державної влади зазначає, що важливими кроками з боку органів державної влади є: розроблення і прийняття державної програми співпраці органів державної влади з неурядовими організаціями; забезпечення нормативно-правової та теоретико-методологічної основи зазначеної діяльності. З боку неурядових організацій необхідним є більш наполегливий підхід до розробки та реалізації державних проектів та програм [7, с. 19]. Зрозуміло, що такий механізм є інваріантним до будь-якого ГО, незалежно від сфери його діяльності.

Щодо формулювання узагальнюючого поняття ГО. Зважаючи на те, що ключовими ознаками громадських організацій є неприбутковість, недержавність та добровільність об'єднання її членів, у літературі вже пропонувалося визначати громадську, неурядову або неприбуткову (некомерційну) організацію як добровільне об'єднання громадян для задоволення і захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших інтересів, що не ставить за мету отримання прибутку від діяльності [3].

Стрижневою ідеєю є здійснення некомерційної господарської діяльності, регламентована у Господарському кодексі України (ГКУ), некомерційне господарювання. Згідно ч. 2 ст. 3 “Господарська діяльність та господарські відносини”, господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність). Статтею 52 (ч. 1) “Некомерційне господарювання” ГКУ надано визначення некомерційному господарюванню. “Некомерційне господарювання – це самостійна систематична господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку”.

Якщо це зробити таким чином, визначити діяльність ГО як некомерційну господарську діяльність, то всі етапи існування, життєвого циклу ГО підпадали б під чітку регламентацію відповідних процесів з боку ГКУ: “Порядок створення, державної реєстрації, діяльності, реорганізації та ліквідації суб’єктів господарювання окремих організаційних форм некомерційної господарської діяльності визначається цим Кодексом та іншими законами” (ч. 2 ст. 52 ГКУ). “Автоматично” вирішувалися б проблеми, пов’язані з тим, що якась громадська організація, громадське об’єднання, попри наявність відповідних приписів щодо її неприбутковості, починає активно заробляти гроші, тобто, займатися підприємницькою діяльністю. Не буде перебільшенням стверджувати, що саме таким чином веде себе лівова частина існуючих ГО. Однак і на це є відповідь у ГКУ. Згідно ч. 3 ст. 52, “У разі якщо господарська діяльність громадян або юридичної особи, зареєстрованої як суб’єкт некомерційного господарювання, набуває характеру підприємницької діяльності, до неї застосовуються положення цього Кодексу та інших законів, якими регулюється підприємництво”.

Слід зазначити, що розробники ГКУ не виключили можливості поширення на суб’єктів господарювання, які здійснюють некомерційну господарську діяльність, інших законодавчих актів: “На суб’єктів господарювання, які здійснюють некомерційну господарську діяльність, поширюються загальні вимоги щодо регулювання господарської діяльності з урахуванням особливостей її здійснення різними суб’єктами господарювання, які визначаються цим Кодексом та іншими законодавчими актами.” (ч. 1 ст. 54 “Регулювання некомерційної господарської діяльності” ГКУ).

Урегульовані основні аспекти і щодо визначення трудових взаємовідносин некомерційної організації з найманими працівниками; визначено їх соціальні гарантії. Так, в ч. 2 ст. 54 зазначається, що при укладенні трудового договору (контракту, угоди) суб’єкт господарювання, що здійснює некомерційну господарську діяльність, зобов’язаний забезпечити належні і безпечні умови праці, її оплату не нижчу від визначеного законом мінімального розміру, а також забезпечити інші соціальні гарантії, передбачені законом.

Таке визначення ГО і врегулювання його функціонування відповідатиме і міжнародним вимогам. Як відомо, у Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій в Європі № CM/Rec(2007)14 (Прийнято Комітетом Міністрів 10 жовтня 2007 р. на 1006-му засіданні заступників Міністрів), вказується, що термін “неурядові організації” включає в себе добровільні самоврядні об’єднання або організації, створені для реалізації некомерційних завдань їхніх засновників або членів [8].

Таким чином, можна було б прийняти єдиний закон про громадські об’єднання (організації) та поширити на етапи його створення та діяльності господарсько-правові норми, призначені для урегулювання життєвого циклу суб’єктів некомерційної господарської діяльності. Наголосивши на можливості і доцільності розробки єдиного закону про ГО, зазначимо, що специфіка задач, функцій та діяльності окремих видів громадських організацій могла б бути врахована в відповідних окремих додатках до нього. У цих додатках могли б вказуватися особливості кожного з видів специфічних організацій.

Використані джерела:

1. Вітенко О. А. Громадянське суспільство як основа демократичної держави // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/..VITENKO.htm
2. Jegers M. Micro Economics of the Profit and Nonprofit Sectors / M. Jegers // The International Journal of Not-for-Profit Law. – 2002. – Vol. 5. – Issue 1. – P. 24–38.
3. Льїна М. В. Соціально-економічна роль некомерційних організацій у забезпеченні сталого розвитку суспільства // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 3 – С. 27-36.
4. Токвиль Алексис де Демократия в Америке : пер. с франц. / предисл. Гарольда Дж. Ласки. – М. : Издательство “Весь Мир”, 2000. – 560 с. – С. 187-190.
5. Громадські об'єднання по сферах комерційної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.b2btoday.com.ua/activity/500>
6. Пожидаєв Є. О. Громадські організації України, Росії та Білорусі в умовах системної політичної трансформації пострадянських суспільств : автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 [Електронний ресурс] / Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2009. – 19 с.
7. Усаченко Л. М. Форми та методи управління – важлива складова розвитку взаємовідносин органів державної влади України з неурядовими організаціями : монографія. – Хмельницький : Вид-во ХУУП, 2007. – 176 с.
8. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій в Європі № CM/Rec(2007)14. – [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=6032308>

Бшарат Муаз, Івченко А. В. Понятие общественной организации.

Предложено унифицировать законодательство об общественных организациях и обоснована целесообразность и возможность распространения на них законодательства о некоммерческой хозяйственной деятельности. Сформулировано понятие общественных организаций, предложено принять Закон о ОО с определенной структурой приложений.

Ключевые слова: *неполитическая некоммерческая общественная организация, гражданское общество, понятие общественности, Закон о государстве.*

Bsharat M., Ivchenko A. Bsharat Moisi concept of civic organizations.

A unified legislation on public and the expediency and extending to them the economic law of non-profit activity. The concept of civic society organizations is proposed to adopt the Law on s with a certain structure applications.

Keywords: *non-political non-profit civic organization, civil society, the concept of of civic society organizations, law on public.*

УДК 342.4:174(477)

Пархоменко Н. М.
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ ТА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ПЕРЕД ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ

У статті визначено основні засади юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством у галузі прав і свобод громадян, змістом якої є: законодавче обмеження своїх прав; визначення гарантій забезпечення прав громадян та механізму їх реалізації; законодавче закріплення відповідальності органів влади та посадових осіб за невиконання або неналежне виконання своїх зобов'язань перед громадянами. Окреслено основні